

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук Костенко Інеси Володимирівни на дисертацію Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні», поданого до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Цифрова трансформація публічного управління в Україні супроводжується масштабним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, переведенням значної кількості адміністративних послуг, процедур і комунікацій між державою та громадянами в електронну форму. Такий процес сприяє підвищенню ефективності публічного адміністрування, спрощенню доступу до адміністративних послуг, скороченню бюрократичних процедур, забезпеченню прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень та розвитку концепції сервісної держави. Водночас цифровізація істотно змінює характер реалізації прав людини у сфері публічно-правових відносин, що потребує відповідного наукового осмислення та належного адміністративно-правового забезпечення.

Слід погодитися з позицією здобувача, що фактична можливість особи реалізувати гарантовані Конституцією та законами України права дедалі більше залежить від наявності цифрових компетентностей, технічних засобів, стабільного доступу до мережі Інтернет, функціонування державних інформаційних систем, а також належного рівня інформаційної безпеки та захисту персональних даних. За таких умов цифрові технології стають не лише інструментом удосконалення діяльності органів публічної адміністрації, а й чинником, який безпосередньо впливає на можливість реалізації особою своїх адміністративних, соціальних, інформаційних та інших прав.

Разом із тим цифровізація породжує нові правові виклики, пов'язані із забезпеченням рівності доступу до публічних послуг, захистом персональних даних, недискримінацією, дотриманням принципів належного врядування та забезпеченням ефективних адміністративно-правових гарантій реалізації прав людини. За відсутності належного нормативного регулювання цифрова трансформація може призводити до виникнення цифрової нерівності, поглиблення соціального виключення окремих категорій населення, обмеження доступу до адміністративних процедур і, як наслідок, до фактичного звуження можливостей реалізації конституційних прав і свобод.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в сучасних умовах воєнного стану, коли значна частина публічних послуг надається дистанційно, а цифрові сервіси стали одним із ключових інструментів взаємодії громадян із державою. Літні люди, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, мешканці територій із нестабільним телекомунікаційним покриттям та інші соціально вразливі категорії населення можуть стикатися з об'єктивними труднощами щодо реалізації своїх прав у цифровому середовищі. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування адміністративно-правових механізмів, які забезпечували б не лише технологічну доступність цифрових сервісів, а й реальну можливість їх використання всіма категоріями населення без дискримінації.

Водночас євроінтеграційний курс України та імплементація європейських стандартів у сфері цифрового врядування, захисту персональних даних, електронної ідентифікації та забезпечення цифрових прав людини зумовлюють необхідність удосконалення національного адміністративного законодавства й переосмислення ролі органів публічної адміністрації у забезпеченні прав людини в умовах цифровізації.

У цьому контексті слід констатувати, що, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених питанням цифрової трансформації держави, електронного урядування, адміністративних послуг та інформаційного права, комплексні адміністративно-правові дослідження,

предметом яких є саме захист прав людини в умовах цифровізації, залишаються недостатньо розробленими. Це зумовлює необхідність вироблення сучасних наукових підходів до визначення змісту адміністративно-правових гарантій реалізації прав людини в цифровому середовищі та пошуку ефективних механізмів їх практичного забезпечення.

Відтак актуальність дисертаційного дослідження Нескороженого Володимира Івановича на тему «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» обумовлюється необхідністю комплексного дослідження адміністративно-правових механізмів забезпечення та захисту прав людини в умовах цифрової трансформації держави, вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики діяльності органів публічної адміністрації, а також формування ефективної системи правових гарантій, які забезпечуватимуть реальну доступність цифрової держави для кожної людини.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація є новітнім комплексним дослідженням щодо адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, в результаті якого виділено проблеми захисту та сформовано напрямки оптимальної адаптації цифровізації у сфері захисту прав людини. За результатами проведеного аналізу здобувачем сформульовано вагомі наукові положення і висновки.

Так, автором вперше сформовано функціональну роль адвокатів як суб'єктів адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, що полягає у поєднанні правозахисної місії адвокатури з новими функціями цифрового гаранта прав, свобод і законних інтересів особи, що виявляється у забезпеченні безпечного, етичного та ефективного використання електронних інструментів правосуддя, адміністративних процедур та цифрових комунікацій, у яких адвокат є посередником між особою та цифровізованою публічною владою, який

здатний запобігати порушенням прав людини, своєчасно реагувати на адміністративні зловживання, забезпечувати доступ до правосуддя, охороняти адвокатську таємницю, персональні дані та конфіденційність клієнта.

Заслужують також на увагу запропоновані автором види адміністративних процедур забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, які за функціональним призначенням поділено на: реалізаційні; підтверджувальні; відновлювальні; превентивно-гарантійні; контрольно-наглядові; та юрисдикційно-захисні.

Автором удосконалено значення міжнародних актів у трансформації захисту прав людини в умовах цифровізації, що полягає у формуванні універсальної та регіональної системи ціннісних, правових та процедурних стандартів, на основі яких національне законодавство має визнавати права людини, та забезпечувати ефективні та доступні механізми їх поновлення в разі порушення, на основі гуманістичних принципів з потребою відповідального, інклюзивного та ризик-орієнтованого управління цифровими технологіями.

Отримали подальшого розвитку положення щодо новітніх питань збору, обробки, опрацювання персональних даних у діяльності публічної адміністрації в Україні, що повинні враховувати виклики цифрової трансформації та національної безпеки, для забезпечення балансу між легітимними потребами держави у швидкій ідентифікації осіб, розшуку зниклих безвісти, фіксації фактів позбавлення свободи, документуванні шкоди, наданні компенсацій, організації евакуації, кіберзахисті, та гарантуванні прав людини на приватність, інформаційне самовизначення та захисті від надмірного втручання.

Також отримали подальшого розвитку напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні щодо формування людиноцентричної концепції цифрового адміністративного права, законодавчого закріплення цифрових

прав людини, запровадження ризик-орієнтованого регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні, гарантування права на пояснення та оскарження автоматизованих рішень, посилення адміністративно-правового режиму захисту персональних даних і приватності, створення системи адміністративного аудиту цифрових рішень держави, удосконалення адміністративної відповідальності за порушення цифрових прав, забезпечення цифрової стійкості правосуддя та розвиток цифрової правової освіти та технологічної компетентності.

Окрім того, робота містить й інші вагомí науково та практично цінні положення, які заслуговують на визнання.

Основні положення та зміст наукового дослідження. Структура дисертаційної роботи обумовлена його метою та завданням, об'єктом та предметом. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження; структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з трьох підрозділів, та розкриває сучасне розуміння захисту прав людини як об'єкту адміністративно-правового забезпечення. Також у розділі визначено цифровізацію як чинник трансформації адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини. Вдало проаналізовано нормативне забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Розділ 2 «Зміст адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з чотирьох підрозділів, та визначає систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення

захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, адміністративно-правовий інструментарій забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні. Також у розділі розкрито цифровізацію адміністративних послуг як форму реалізації прав людини та адміністративні процедури забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з двох підрозділів, та виділяє проблеми захисту персональних даних у діяльності публічної адміністрації в Україні та формує напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Схвальної оцінки заслуговують сформовані автором висновки, у яких на основі комплексного аналізу теоретико-правових основ та змісту адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини, визначено проблеми захисту персональних даних та сформовано новітні напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Загалом зроблені автором висновки є достатньо обґрунтованими, аргументованими та характеризуються високим ступенем достовірності. У сукупності вони свідчать про цілісність проведеного дослідження.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, відображені в 6 публікаціях. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.), «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 р.). Загальна кількість наукових

публікацій, їх теоретична якість відповідає вимогам, встановленим до такого різновиду робіт.

Практична і теоретична значущість результатів дисертаційного дослідження підтверджується доданими до дисертації актами впровадження у науково-дослідній сфері, правозастосовній сфері та освітньому процесі.

Зауваження та пропозиції за змістом дисертації. Визначаючи актуальність проведеного автором дослідження, наукову новизну, високий теоретичний рівень, а також практичну значимість результатів, слід зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи мають дискусійний характер, а деякі з них потребують додаткової аргументації:

1. Підрозділ 1.3 визначає стан нормативного забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, при цьому, в значній мірі поєднується з підрозділом 3.2 відносно напрямків вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини, що дещо ускладнює структуру дослідження.

2. У роботі відсутній порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації. Вбачається, що такий аналіз дозволив би більш повно оцінити ефективність існуючих адміністративно-правових механізмів, визначити можливості імплементації окремих зарубіжних практик у національне законодавство та додатково аргументувати запропоновані автором напрями його вдосконалення. Крім того, звернення до зарубіжного досвіду сприяло б поглибленню теоретичної складової дослідження та посиленню обґрунтованості окремих висновків щодо перспектив розвитку адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифрової трансформації держави.

3. Запропоноване автором визначення сучасного розуміння захисту прав людини як об'єкта адміністративно-правового забезпечення (у загальних висновках до дисертації) має надмірно широкий характер, унаслідок чого поєднує ознаки самого об'єкта, цілі адміністративно-

правового забезпечення, його функції та очікувані результати. Зокрема, такі елементи, як обмеження дискреції суб'єктів владних повноважень, підвищення ефективності контролю чи формування людиноцентричного правового середовища, швидше характеризують механізм адміністративно-правового забезпечення, ніж безпосередньо об'єкт такого забезпечення.

4. У загальному висновку до дисертації щодо адміністративних послуг, слід було б більш чітко виокремити саме адміністративно-правові механізми, які забезпечують трансформацію адміністративних послуг як інструменту реалізації та захисту прав людини. Адже не всі запропоновані заходи безпосередньо стосуються адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини (наприклад, розширення доступу до швидкісного інтернету чи оновлення інформаційної інфраструктури ЦНАПів), оскільки вони належать також до сфер цифрової, телекомунікаційної та інфраструктурної політики.

При цьому, вищенаведені зауваження істотно не впливають на високі здобутки роботи, що є новим, актуальним та змістовним дослідженням.

Загальний висновок по дисертації. Дисертаційне дослідження, представлене здобувачем, є самостійною завершеною науковою працею, в якому отримані нові, доктринально обґрунтовані результати. Необхідно підтвердити достатній рівень теоретичної обґрунтованості висловлених здобувачем наукових суджень, положень і рекомендацій. Зміст дисертації повною мірою відображає структуру, хід проведеного дослідження, його основні положення та висновки.

Результати досліджень та висновки дисертації є оригінальними та належать автору. Зміст дисертації не містить ознак порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації). Відповідно, здобувачем повною мірою дотримано норм академічної доброчесності

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що дисертаційне дослідження Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах

цифровізації в Україні» виконане на належному науково-теоретичному рівні, за своєю актуальністю, теоретичним рівнем і практичною цінністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим МОН України, а її автор – Нескорожений Володимир Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

Старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту державного

будівництва та місцевого самоврядування

Національної академії правових наук України,

кандидат юридичних наук,

ЗАСВІДЧУЮ:

Засвідчувач ВК



[Handwritten signature]

Інеса Костенко